บทที่ 1
บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การศึกษาเป็นกระบวนการที่ทำให้มนุษย์สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนให้สามารถดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างมีสันติสุข สามารถพัฒนาประเทศได้อย่างเหมาะสม และสอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงในทุก ๆ ด้าน การจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มาตรา 6 ว่าด้วยการจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทย ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการ ดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข มาตรา 39 กล่าวว่าให้มีกระทรวงกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษา ทั้งด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารทั่วไป ไปยังคณะกรรมการและสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาโดยตรง มาตรา 40 กล่าวว่า ให้มีคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของ แต่ละสถานศึกษาทำหน้าที่กำกับ และส่งเสริมสนับสนุนกิจการของสถานศึกษา มีการบริหารแบบผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต้องร่วมกันรับผิดชอบ ร่วมกันตัดสินใจ ซึ่งเป็นการสร้างทีมงาน ระดมพลังสมองเกิดความรักสามัคคีเป็นพลังในการแก้ไขภาวการณ์ในยุคโลกาภิวัฒน์ และสิ่งที่เป็นปัญหาตามมากับหลักการกระจายอำนาจ การจัดการศึกษา และการปฏิรูปการศึกษา ซึ่งผู้บริหารคือกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนระบบปฏิรูปการศึกษา และมีโอกาสเกิดความขัดแย้งกับชุมชนหรือถูกร้องเรียนจากผู้เกี่ยวข้องอยู่เสมอ

จากปัญหาดังกล่าว สถานศึกษาเป็นหน่วยงานสำคัญยิ่งที่ต้องมีหน้าที่รับผิดชอบในการจัดการศึกษา การบริหารงานในสถานศึกษา เป็นเรื่องเกี่ยวข้องกับการวางแผน และการจัดองค์กร การดำเนินการ การตรวจประเมินและแก้ไข ซึ่งในองค์กรต้องเกี่ยวข้องกับคนและงาน ในการบริหารคนต้องมีทีมงานจึงจะทำให้การดำเนินภารกิจบรรลุเป้าหมายอย่างราบรื่น และขึ้นอยู่กับปัจจัยที่สำคัญ 2 ประการ คือ ประการที่หนึ่ง ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องมีภาวะผู้นำ และเลือกใช้แบบภาวะผู้นำให้เหมาะสมกับสถานการณ์ ตามหลักการจัดการศึกษาที่ใช้โรงเรียนเป็นฐาน ประการที่สอง คือความร่วมมือร่วมใจของเพื่อนร่วมงานทุกฝ่าย ดังคำกล่าวของ สมพงษ์ เกษมสิน (2521 : 7) ว่า “ผู้นำเปรียบดุจดวงประทีปขององค์กร และเป็นจุดรวมพลังขององค์กร” นพพงษ์ บุญจิตราดุลย์ (2525 : 119) ได้กล่าวว่า “ภาวะผู้นำเป็นองค์ประกอบอีกประการหนึ่งที่มีผลกระทบ

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ต่อการปฏิบัติงานร่วมกันของบุคลากร” ผู้นำ คือ ผู้มีอิทธิพลต่อการทำงานของบุคคลในหน่วยงาน จะต้องรักษาเป้าหมาย และวัตถุประสงค์ของหน่วยงาน อำนวยความสะดวกในการให้บุคลากรมีปฏิสัมพันธ์กัน และรักษาความสามัคคีกลมเกลียวของบุคคลในหน่วยงาน ผู้นำจะเป็นผู้ชี้แนะ บังคับบัญชา สื่อสาร และประสานงานให้คนได้เข้าใจในแผนงาน วิธีปฏิบัติตาม แสวงหาความร่วมมือ และตีความหมายบทบาทของแต่ละคนให้เข้าใจ ความสำเร็จของงานในหน่วยงานขึ้นอยู่กับความสามารถและแบบของความเป็นผู้นำ การตัดสินใจของผู้นำ มีอิทธิพลต่อการปฏิบัติงานของบุคลากรในหน่วยงาน การรู้จักจูงใจ กระตุ้นการทำงานของผู้ใต้บังคับบัญชา ถือเป็นเทคนิคอย่างหนึ่งที่ผู้นำจะต้องศึกษา และเลือกใช้ให้เหมาะสมกับคน อย่าลืมว่าพฤติกรรมของผู้นำในการทำงานแต่ละวันมีความสำคัญ และมีอิทธิพลอย่างยิ่ง ที่มีผลกระทบต่อการปฏิบัติงานของเพื่อนร่วมงาน ดังนั้น ความศรัทธา และความเชื่อถือในตัวผู้นำจะเป็นผลให้บุคคลในหน่วยงานร่วมกันทำงานให้ได้ผลดี ผู้บริหารต้องรู้จักดำเนินบทบาทภาวะผู้นำของตนให้ถูกต้องเหมาะสม บางครั้ง ผู้บริหารลืมที่จะสำรวจและสำนึกตนเอง อันจะนำมาซึ่งเป็นปัญหาทางพฤติกรรมของ ผู้บริหารที่อยู่ในสภาวะผู้นำของหน่วยงาน

ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 เป็นกฎหมายที่ว่าด้วยการจัดศึกษาขั้นพื้นฐาน สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มีการกำหนดแนวการจัดการศึกษา มาตรฐานการศึกษา และการประกันคุณภาพการศึกษา มีทั้งหมด 9 หมวด โดยเฉพาะหมวด 6 ว่าด้วยเรื่องเกี่ยวกับมาตรฐานและการประกันคุณภาพการศึกษา โดยมาตรา 47 ระบุให้มีระบบการประกันคุณภาพการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพ และมาตรฐานการศึกษาทุกระดับประกอบด้วย ระบบการประกันคุณภาพภายใน และการประกันคุณภาพภายนอก จะมีการประเมินทั้งด้านผู้บริหาร ครู และนักเรียน โดยเฉพาะผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จัดเป็นมาตรฐานด้านปัจจัย ตามมาตรฐานที่ 19 ที่ระบุว่า “ผู้บริหารมีคุณธรรม จริยธรรม เป็นแบบอย่างที่ดี” โดยต้องเป็นผู้บริหารที่อุทิศตนให้กับการปฏิบัติงานในสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง มีความเมตตากรุณา มีความรับผิดชอบ ยุติธรรม ซื่อสัตย์ มีการครองตนที่ดี ไม่มีหนี้สิ้นล้นพ้นตัว ไม่เกี่ยวข้องกับอบายมุข สิ่งเสพติด และ มาตรฐานที่ 20 ระบุว่าผู้บริหารมีภาวะผู้นำ และมีความสามารถในการบริหารจัดการ” เป็นผู้บริหารโดยมีวิสัยทัศน์ในการจัดการศึกษาให้ทันกับการเปลี่ยนแปลง มีความเป็นผู้นำ มีมนุษยสัมพันธ์และเป็นที่ยอมรับของผู้เกี่ยวข้อง มีความเป็นประชาธิปไตย (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2543 : 27)

ผู้วิจัยดำรงตำแหน่งผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จังหวัดฉะเชิงเทรา มีความสนใจที่จะทำการศึกษาแบบภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จังหวัดฉะเชิงเทรา และเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษาและครูที่มีต่อภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ขั้นพื้นฐาน จังหวัดฉะเชิงเทรา เพื่อเป็นแบบอย่างในการพัฒนาตนเองของผู้บริหาร และเพื่อเป็นแนวทางแก้ไขปรับปรุง เกี่ยวกับพฤติกรรมด้านภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จังหวัดฉะเชิงเทรา ให้สามารถบริหารงานให้บรรลุเป้าหมาย ตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.2.1 เพื่อศึกษาความคิดเห็นของผู้บริหาร และครูเกี่ยวกับแบบภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จังหวัดฉะเชิงเทรา

1.2.2 เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้บริหารและครู เกี่ยวกับแบบภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จังหวัดฉะเชิงเทรา

1.3 ความสำคัญของการวิจัย

1.3.1 ทราบแบบภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานจังหวัดฉะเชิงเทรา

1.3.2 เป็นแนวทางต่อการพัฒนาแบบภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จังหวัดฉะเชิงเทรา

1.3.3 ข้อมูล สำหรับการกำหนดนโยบายในการพัฒนา แบบ ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จังหวัดฉะเชิงเทรา ให้มีความเหมาะสมกับการบริหารการศึกษายิ่งขึ้น

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาความคิดเห็นของผู้บริหาร และครูเกี่ยวกับแบบภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จังหวัดฉะเชิงเทรา ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัย ดังนี้

1.4.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา การวิจัยครั้งนี้เพื่อศึกษาแบบภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ระดับประถมศึกษาของรัฐ จังหวัดฉะเชิงเทรา ใน 3 แบบตามแนวความคิดของ เกทเซล และ กูบา (Getzels and Guba ; 1957) ได้แก่

1) ผู้นำที่ยึดสถาบันเป็นหลัก
2) ผู้นำที่ยึดบุคคลเป็นหลัก

มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์

3) ผู้นำที่ยึดการประสานประโยชน์เป็นหลัก

1.4.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1) ประชากร เป็น ผู้บริหาร และครูในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จังหวัดฉะเชิงเทรา เฉพาะระดับประถมศึกษา (เดิม) ปีการศึกษา 2545 จำนวน 3,781 คน จำแนกเป็นผู้บริหารสถานศึกษา 316 คน ครู 3,465 คน

2) กลุ่มตัวอย่าง ได้จากการเปิดตาราง Krejcie & Morgan ได้ผู้บริหาร และครูในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จังหวัดฉะเชิงเทรา ปีการศึกษา 2545 จำนวน 521 คน จำแนกเป็นผู้บริหารสถานศึกษา 175 คน ครู 346 คน

1.4.3 ตัวแปรที่ใช้ศึกษา ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย ตัวแปรต้น และตัวแปรตามดังนี้

1) ตัวแปรต้น ได้แก่ สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม ประกอบด้วย

(1) ผู้บริหารสถานศึกษา

(2) ครู

2) ตัวแปรตาม ได้แก่ ความคิดเห็นเกี่ยวกับแบบภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน รวม 3 แบบ ดังนี้

(1) ผู้นำที่ยึดสถาบันเป็นหลัก

(2) ผู้นำที่ยึดบุคคลเป็นหลัก

(3) ผู้นำที่ยึดการประสานประโยชน์เป็นหลัก

1.5 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ได้อาศัย แบบภาวะผู้นำตามแนวคิดของ Robert F. Moser ซึ่งอาศัยทฤษฎีพฤติกรรมทางสังคมขององค์การ ตามแนวความคิดของ Getzels and Guba ในการแบ่งภาวะผู้นำออกเป็น 3 แบบ คือ ผู้นำที่ยึดสถาบันเป็นหลัก (Nomothetic Leadership Style) ผู้นำที่ยึดบุคคลเป็นหลัก (Idiographic Leadership Style) และผู้นำที่ยึดการประสานประโยชน์เป็นหลัก (Transactional Leadership Style)

จากแนวความคิดดังกล่าว ผู้วิจัยได้นำมาเป็นกรอบแนวคิดในการศึกษาแบบภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา ตามความคิดเห็นของผู้บริหารและครูในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จังหวัดฉะเชิงเทรา ดังแสดงในภาพ 1

มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์

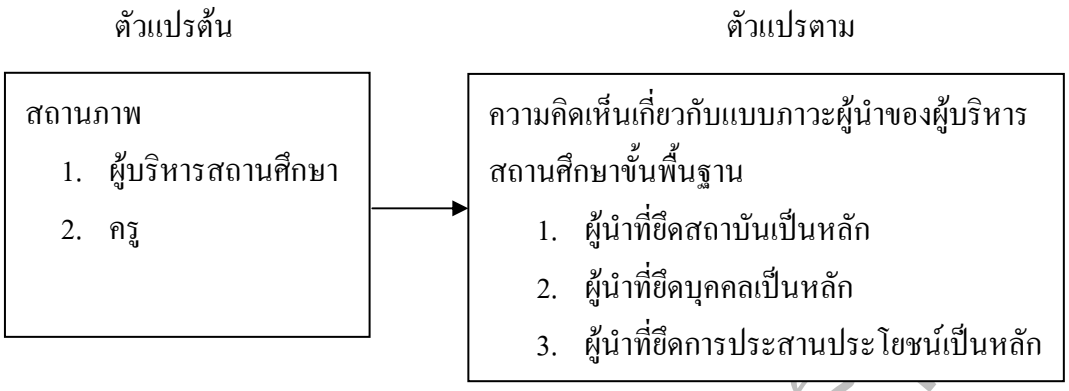

ภาพ 1 กรอบความคิดในการวิจัย

1.6 สมมติฐานการวิจัย

ความคิดเห็นของผู้บริหารและครู เกี่ยวกับแบบภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จังหวัดฉะเชิงเทรา มีความแตกต่างกัน

1.7 นิยามศัพท์เฉพาะ

ความคิดเห็น หมายถึง การพิจารณาว่าเป็นจริงจากการใช้ปัญญา ความคิดประกอบถึงแม้จะไม่ได้อาศัยหลักฐานพิสูจน์ยืนยันได้เสมอไปก็ตาม (พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา ฉบับราชบัณฑิตยสถาน. 2542 : 249)

การศึกษาขั้นพื้นฐาน หมายถึง การศึกษาก่อนระดับอุดมศึกษา (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ. 2542 : 2) การวิจัยครั้งนี้ หมายถึง การศึกษาเฉพาะสถานศึกษาขั้นพื้นฐานระดับประถมศึกษา จังหวัดฉะเชิงเทรา

ผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง บุคลากรวิชาชีพ ซึ่งทำหน้าที่รับผิดชอบ การบริหารสถานศึกษาแต่ละแห่งของรัฐและเอกชน (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ. 2542 : 2) การวิจัยครั้งนี้ ผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง ผู้อำนวยการ อาจารย์ใหญ่ ครูใหญ่ ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานระดับประถมศึกษาของรัฐ ในจังหวัดฉะเชิงเทรา

ครู หมายถึง บุคลากรวิชาชีพ ซึ่งทำหน้าที่หลักทางด้านการเรียนการสอน และส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนด้วยวิธีการต่าง ๆ ในสถานศึกษาของรัฐและเอกชน (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ. 2542 : 4) การวิจัยครั้งนี้ ครู หมายถึง ครูในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานระดับ

มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนคร

ประถมศึกษาของรัฐ ในจังหวัดฉะเชิงเทรา

แบบภาวะผู้นำ หมายถึง สภาพการณ์ปฏิบัติของบุคคลที่มีอิทธิพลเหนือคนอื่น ๆ ในการปฏิบัติงานในทางที่ดี โดยมีกลุ่มช่วยกันร่วมกำหนดวัตถุประสงค์ของหน่วยงานขึ้น ผู้นำเป็นคนที่สามารถจูงใจให้คนร่วมมือปฏิบัติงาน คนมีศรัทธาและเชื่อถือในความสามารถของตน ในการวิจัยครั้งนี้ หมายถึง แบบภาวะผู้นำตามแนวความคิดของ เกทเซล และ กูบา (Getzels and Guba :1957) คือ

1) ผู้นำที่ยึดสถาบันเป็นหลัก (Nomothetic Leadership Style) ผู้นำประเภทนี้ยึดวัตถุประสงค์ และเป้าหมาย ตลอดระเบียบข้อบังคับของสถาบันเป็นหลัก จนบางครั้งผู้ปฏิบัติงานต้องเสียเวลาและความสุขส่วนตัวจนเกินไปเพื่อให้งานสำเร็จ โดยที่ตนเองจะประสบกับความทุกข์ยาก อย่างไรก็ไม่คำนึงถึงทำให้คนเกิดความท้อแท้และขวัญในการทำงานไม่ดี งานก็อาจ ล้มเหลวได้

2) ผู้นำที่ยึดบุคคลเป็นหลัก (Idiographic Leadership Style) ผู้นำประเภทนี้จะปล่อยปละละเลยกฎระเบียบ ข้อบังคับและเป้าหมาย เพียงแต่จะทำให้บุคคลที่ทำงานด้วยความสุขสบาย และตามใจจนทำให้งานล้มเหลวได้ ผู้ใต้บังคับบัญชาจะประพฤติอย่างไรก็ไม่ว่าเพราะเกรงใจและต้องการความเป็นมิตรอยู่เรื่อยไปโดยไม่คำนึงถึงผลเสียของงาน

3) ผู้นำที่ยึดหลักการประสานประโยชน์เป็นหลัก (Transactional Leadership Style) ผู้นำประเภทนี้มองการประสานประโยชน์ของสถาบัน และของบุคคลที่ทำงานเป็นหลัก โดยการพยายามให้บุคลากรทำงานให้บรรลุเป้าหมาย ในเวลาเดียวกันก็จะให้สิ่งตอบแทนแก่บุคลากรบ้างตามความเหมาะสม และยุติธรรม โดยบุคลากรเองก็มีความพอใจในการทำงานด้วยประโยชน์จะเกิดขึ้นกับทั้งสถาบันและบุคลากรที่ทำงาน ผู้นำประเภทนี้นับว่าเป็นผู้นำประเภทที่ดีอย่างยิ่ง

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี